

BIJLAGE VI. VOORBEELD UIT DE ANALYSE VAN DAG- EN WEEKBLADEN:
HET ONTWERP-BEGINSELPROGRAMMA VAN DE VVD (JANUARI 1966)

7 januari 1966

N.R.C.

Dit artikel, geschreven door mr. M.J. van Ende Boas en ir. F. Wagemaker, bespreekt het nieuwe ontwerpbeginsselprogramma van de V.V.D., dat op 22 januari op een buitengewone Algemene Ledenvergadering van de partij in behandeling genomen zal worden.

De auteurs uiten ernstige kritiek, zowel op de procedure volgens welke het ontwerp tot stand is gekomen, als op de inhoud ervan. De procedure is te overhaast geweest. De V.V.D.-afdelingen kregen slechts twee maanden de tijd voor bestudering van het ontwerp-program en indiening van amendementen. Ook wordt de samenstelling van de commissie voor het beginssel-program aan de kaak gesteld. Deze bestond uit alle leden van het Dagelijks Bestuur, de voorzitters van de V.V.D.-fracties van de Eerste en Tweede Kamer en nog twee andere, waardoor het prestige van de dagelijkse en politieke leiding van de partij gekoppeld werd aan het lot van het ontwerp-program van de commissie voor het beginssel-program. De inhoudelijke bezwaren richten zich op de tweeslachtige opbouw van het ontwerp, waardoor beginssel-program en actie-program door elkaar lopen. Nergens worden volgens de auteurs de vier kernbegrippen van het liberalisme, te weten vrijheid, verantwoordelijkheid, vordraagzaamheid en sociale gerechtigheid, nader uitgewerkt. Deze beginselen worden daarentegen direct in actiepunten geconcretiseerd. Het gevolg is, dat in het beginssel-programma hier en daar niet-liberale standpunten binnengeslopen zijn. Bijvoorbeeld waar het ontwerp het als een taak van de overheid ziet de belangen van speciale bevolkingsgroepen te beschermen, n.l. de zelfstandigen. Verder wordt een opsomming gegeven van punten die niet in het ontwerp ter sprake komen, maar die door de auteurs als essentiële eigentijdse problemen beschouwd worden, zoals de leefbaarheid van het land en het vraagstuk van oorlog en vrede. De conclusie van de schrijvers is, dat het ontwerp-program een negentiende eeuwse stuk is, zowel qua stijl als qua inhoud, en dat het nauwelijks afwijkt van het programma van 1948, dat, evenals dit beginssel-programma, door prof. Oud was opgesteld.

14 januari 1966

Algemeen Handelsblad

Ingezonden stuk van F. Korthals Altes uit Rotterdam n.a.v. artikelen van prof. Glastra van Loon d.d. 7 en 8 december 1965. Daarin betoogde Glastra van Loon dat de VVD het ontwerp-beginsel-programma beter in de la had kunnen laten liggen, omdat daaruit geen "veranderde politieke gerichtheid van principiële betekenis" zou blijken. Hieruit vermoedde Glastra van Loon dat de wil tot vernieuwen wel heeft bestaan, "maar het heeft moeten afleggen tegen de wens tot behoud van de oude koers". Korthals Altes meent dat het besluit het beginssel-programma te herzien genomen was om dit meer aan de staatkundige en economische actualiteit aan te passen en om de liberale visie op de geestelijke fundamenteën van onze samenleving beter te formuleren. In haar eerste samenstelling wenste de herzieningscommissie daarnaast

een formulering van de filosofische en historische oorsprong van de liberale ideologie, maar een 'discussiegrondslag' hierover werd door de Algemene Vergadering van de VVD in Eindhoven (1964) van de hand gewezen. Volgens Korthals Altes was dit geen voorstel tot koersverandering, maar "slechts het in overweging geven van een geheel andere benadering der liberale beginselen". Het ontwerp als geheel heeft een grondige revisie ondergaan, waarbij de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de VN er nu onlosmakelijk aan verbonden is. Voor meer gespecialiseerde praktisch-politieke zaken en toekomstadviezen dient het om de vier jaar opnieuw vastgestelde verkiezingsprogramma, waarvoor het beginselprogramma als vaste basis dient. Korthals Altes twijfelt er niet aan dat met het nieuwe beginselprogramma als basis uit alle verkiezingsprogramma's "vernieuwingsgezindheid en openheid voor de snel veranderende verhoudingen in de maatschappij" zal blijken.

15 januari 1966

Het Parool

Eveneens in het wekelijks Bijvoegsel PS: Op 22 januari zal de VVD in een Buitengewone Algemene Ledenvergadering een nieuw beginselprogramma vaststellen ter herziening van het oude uit 1948. Het ontwerp, vervaardigd door een commissie bestaande uit Van der Pols (voorzitter), Oud, Van den Bergh, Geertsema, Korthals Altes, Nordlohne, Quarles van Ufford, Van Riel, Roelen, mevr. Veder-Smit, Vonhoff en De Wilde, stond in Vrijheid en Democratie van 14 oktober j.l. Een reactie van dr. K. van Dijk, Tweede Kamerlid voor de VVD op het voorgestelde programma:

'Oude wijn in een nieuw vat'. Allereerst zijn er in het ontwerp zinvolle verbeteringen te constateren. Maar het is wel onoverzichtelijk, daarom een voorstel voor een andere hoofdstukindeling:

1. Mens en maatschappij (art. 1-5)
2. Inrichting van de staat (art. 6-8)
3. Verhouding tot het buitenland (art. 9-10)
4. Sociale opbouw (art. 11-19)
5. Economisch leven (art. 19-24)

In het wekelijks Bijvoegsel wordt het herschreven ontwerp-beginselprogramma van de VVD volledig afgedrukt, onder de kop "VVD herzielt haar beginselprogramma".

18 januari 1966

Het Parool

'Ons partijwezen is aan het verouderen' door dr. N. Cramer
 Het Nederlandse partijwezen is nog te 19e-eeuws. Deze kritiek heeft VVD en KVP zich doen bezinnen op hun grondslag. De VVD ontdoet zich van haar protestantse etiket, de KVP zou zich het liefst ontdoen van haar katholieke etiket. Haar stellingname tegen het episcopaat is in feite niets anders dan een aanpassing aan het veranderde kerkelijk gezag (concilie).
 Ook de VVD-vernieuwing is een reactie. Oud had in de Algemene Ledenvergadering van 8 april 1964 een nieuw beginselprogramma, vervaardigd onder leiding van de nieuwe voorzitter Van der Pols, onder gejuich aan stukken gescheurd; hierna werd hij opgenomen in de commissie en deze beperkte zich er toen toe het oude programma te actualiseren. Hiertegen zijn nu linkse liberalen als Van Ende Boas en Glastra van Loon in verzet gekomen. KVP noch VVD hebben de noodzakelijke partijvernieuwing voldoende vorm kunnen geven, vooral uit gebrek aan durf om machtsposities in de weegschaal te stellen.

20 januari 1966

Algemeen Handelsblad

Het blad wijdt een commentaar ('Deze zaterdag in Dordrecht') aan het nieuwe ontwerp-beginselprogramma van de VVD. Allereerst wordt geconstateerd dat de VVD de 'hooggestemde verwachtingen' van een 'brede progressieve partij' niet waar heeft kunnen maken en in brede lagen van de bevolking de aansluiting mist, ook al denken anderen (dr. K. van Dijk in 'Vitaliteit en perspectief van de liberale gedachte') daan anders over. Uit het gevoel van onbehagen hierover ontstond de drang naar herziening van het beginselprogramma. De behandeling van een aantal discussiepunten, door een commissie opgesteld, was in april 1964 in Eindhoven op een mislukking uitgelopen. Daarop maakte deze met enkele leden uitgebreide (o.a. prof. Oud) commissie een nieuw stuk. Gezien het overstelpende aantal ingebracht amendementen zijn de meningen zeer verdeeld.

Het bestuur zit in een netelige situatie. Velen zullen het ontwerp wel goedkeuren om het bestuur een tweede blamage te besparren, maar dit is niet de juiste geest om een beginselprogramma te aanvaarden. Een mankement vooral is dat het ontwerp de zo broodnodige substantie en bezieling ontbeert en weinig meer is dan een opgekalefaterde versie van het oude programma. Velen in de VVD betwijfelen zelfs de noodzaak van een nieuw ontwerp, maar zullen het ontwerp in Dordrecht wel bekrachtigen 'omdat het zo moeilijk anders kan'. Volgens de krant ontbreekt het vooral in art. 18 aan visie. Sinds de Tweede Wereldoorlog is er een kentering in de ontwikkeling naar toenemende organisatie: een gezond individualisme kan paal en perk stellen aan extreme organisatie-drift. 'Juist in een moderne liberale samenleving heeft een dergelijk, binnen redelijke perken blijvend individualisme de grootste mogelijkheden van ontwikkeling. 'Ook de proletariërs van weleer willen thans als zelfbewuste burgers hun individualiteit kunnen ontplooien. Hier liggen de kansen voor een moderne liberale partij, zoals Stikker die in 1946 zag. Maar helaas ziet art. 18, wellicht het belangrijkste artikel, deze ontwikkeling nog niet in haar geheel, aldus de krant.

Het Vaderland

De Algemene Ledenvergadering van de VVD zal zaterdag in Dordrecht beslissen over een ontwerp van een nieuw beginselprogramma ter vervanging van dat van 1948. Volgens de parlementaire commentator van Het Vaderland is dit niet los te zien van de verkiezingsnederlaag van 1963, waarna men om vernieuwing van de VVD riep. Het is echter niet ... 'urgent vernieuwingsdrang op het beginselprogramma bot te vieren', maar het zou goed zijn als de VVD met een 'fris geschreven modern stuk uit de bus was gekomen waarmee de VVD gunstig afsteekt bij andere partijen'.

Noch naar inhoud noch naar vorm is er enige frisheid in het 'studeerkamerstuk' genoemde ontwerp te vinden.

Er blijkt geen 'visie(...)' op de grote vraagstukken van deze tijd, van onze welvaartsstaat, die door een bijna revolutionaire ontwikkeling op allerlei terreinen steeds minder leefbaar wordt'. Een voorbeeld van de 'soezerige sfeer van een voorbije periode (...)' en bombast' is artikel 3, waarin men terugrijpt tot en met Willem van Oranje in de Nederlandse liberale geschiedenis. Het is niet waarschijnlijk, gezien de vele kritiek uit de afdelingen op dit artikel, dat het in deze vorm gehandhaafd zal worden.

Uit het ontwerp komen weinig van de liberale beginselen naar voren. Zoals blijkt uit artikel 6 over de konstitutionele parlementaire monarchie, werd de opvatting van Oud, dat 'men van de monarchie geen dogma moet maken' niet overgenomen.

Er ontbreekt bij het artikel over radio- en tvbeleid iets over andere publiciteitsmedia, over cultuur in het algemeen, wat 'in het licht van recente emoties over het omroepbeleid (...) wel, maar uit een oogpunt van beginselen niet te begrijpen (valt)'. Ook in de economische artikelen zijn de liberale beginselen niet altijd terug te vinden, zoals in de opmerking dat 'de zelfstandige intellectuele beroepsbeoefenaars, de middenstand en de boerenstand (...) voor onze volkskracht van de grootste waarde zijn'. Dit is geen principiële maar 'tamelijk subjectieve constatering'.

Ten aanzien van de arbeiders streeft men naar 'zo volledig mogelijke werkgelegenheid, die veroorlooft te voorzien in het onderhoud van de werkende mens en zijn gezin en tevens de mogelijkheid laat tot sparen'. Dit is nogal 'mager' te noemen van de kant van een volkspartij. De stelling, dat de overheid alleen ingrijpt bij een overspannen conjunctuur, wekt de indruk, die vele anti-liberalen over de VVD verkondigen, dat 'de VVD alleen maar voor vrijheid is, als er een flinke werkloosheid heerst'.

Gezien de 200 amendementen uit de afdelingen is de kans groot, dat de 'VVD-partijgangers dit ondermaatse program' zullen verwerpen. De vernieuwers van 1964 moeten hun plannen wel voortzetten in het licht van de komende verkiezingen en opdat ze de conservatieven, die weinig moderngezind zijn, voor zich winnen.

21 januari 1966

Het Vaderland

"Programma" redactioneel commentaar

Het is te betwijfelen of men in één dag klaar zal komen met een behoorlijke behandeling van het hele ontwerp-beginselprogramma van de VVD, dat morgen in Dordrecht besproken wordt. Men adviseert het oude program te handhaven, totdat men met een werkelijk nieuw program zal beginnen, waartoe meteen opdracht gegeven dient te worden. De "liberale gedachte van het leven in vrijheid voorzover de medeverantwoordelijkheid van het individu voor zijn naasten en voor de zich steeds ontwikkelende gemeenschap en maatschappij het toelaat", is weinig veranderd. Maar de "maatschappij, de gemeenschap en het individu" zijn wel veranderd, nadat na de oorlog de politieke scheidslijnen dan wel niet verdwenen, maar zeker wel vervaagd zijn. Zo vraagt Het Parool de socialistische vakbonden zich te matigen in hun eisen. De "zogenaamde 'geavanceerde' socialisten en de zogenaamde 'conservatieve' werkgevers (komen) tot eenzelfde conclusie: een ieder is gelijk in zijn rechten en zijn plichten". Noch het oude, noch het nieuwe beginselprogramma is bevredigend, omdat ze "op deze wijze de mensen van nu geen duidelijk antwoord (geeft) (...) op de vragen van deze tijd en de toekomst". Het is te hopen, dat de VVD erin zal slagen "het liberale ideaal om te zetten in een taal die de mensen van nu kan bezielen door haar helderheid, bondigheid en eerlijkheid".

22 januari 1966

Haagsche Courant

Op 22 januari 1966 kwam in Dordrecht de Algemene Vergadering van de VVD bijeen om over het nieuwe beginselprogramma van de liberale partij te beslissen. In oktober 1965 werd het nieuwe beginselprogramma gepubliceerd. De afdelingen en Kamercentrales van de VVD dienden een groot aantal amendementen in. Op 8 januari 1966 kwam de Partijraad bijeen ter vaststelling van een advies. De heer H.J.L. Vonhoff, lid van het Dagelijks Bestuur van de VVD, schreef een beschouwing over het ontwerp-beginselprogramma onder het hoofd "Liberale beginselen".

Nieuwsblad van het Noorden

Het opvallende aan het nieuwe programma van de VVD is dat het eigenlijk zo weinig nieuw is. Men vindt in het programma van 1965 de hand terug van de man die ook in 1948 de beginselen neerschreef: prof. mr. P.J. Oud. Voor een niet gering aantal leden van de VVD is dit uitblijven van veranderingen in het programma een teleurstelling. Een voorbereidingscommissie poogde in 1964 de grondslagen van het liberale vrijheidsbeginsel aan te geven en de begrenzing daarvan. Op het Eindhovenese congres van de VVD (april 1964) werd de discussiegrondslag van de commissie onaanvaardbaar geacht; prof. Oud werd opgenomen in de commissie. De invloed van de laatste bepaalde het behoudende van het programma; de weinige vernieuwingen zijn door amendementen afgezwakt. Iets nieuws in het programma is de aandacht voor het humanisme; deze hangt wellicht samen met het afzwakken van het vrijzinnig-protestantse karakter dat op verschillende plaatsen in het oude beginselprogramma doorklonk. Nieuw is ook de vermelding van het begrip verdraagzaamheid als liberaal beginsel in de opsomming vrijheid, verantwoordelijkheid, verdraagzaamheid en sociale gerechtigheid. Het nieuwe programma heeft hetzelfde bezwaar als het oude: beginsel- en staatkundig programma lopen door elkaar. Dat de huurbepaling zo mogelijk op de vrije markt dient te geschieden, kan men bezwaarlijk een beginsel noemen - hoogstens een uitwerking van een beginsel. Na de vrij uitvoerige aandacht die het programma besteedt aan de beschrijving van de beginselen en de inrichting van de staat valt het op dat het eigenlijk vrij weinig zegt over de wereldomvattende vraagstukken als oorlog en vrede, de positie van de V.N. en de hulp aan ontwikkelingslanden. Zwijgzamer nog blijkt de partij te zijn over kunst en cultuur. Veel jong-liberalen hebben nogal wat kritiek laten horen op het ontwerp. Zij noemden het negentiende eeuws en zonder perspectief. Het zou geen antwoorden geven op de eigentijdse problematiek en geen alternatief bieden voor de confessionele en de socialistische toekomstvisies. Is dat een redelijk verwijt? In tegenstelling tot de socialistische en confessionele politici hebben de liberalen zich nooit erg druk gemaakt over de op hun beginselen gebaseerde toekomstvisie. Het verwijt is derhalve niet nieuw. Deze houding hangt natuurlijk nauw samen met de beginselen zelf die wel een aantal minimumgaranties opleveren maar geen richtlijnen. De liberale partij die op basis van deze beginselen tot een vrij concreet toekomstbeeld wil komen valt uiteen in stukken, in het vooroorlogse liberalisme trouwens geen onbekend verschijnsel.

De Volkskrant

Commentaar van De Volkskrant op het ontwerp van een nieuw beginselprogramma van de VVD, waarvan de vaststelling moet geschieden op een buitengewone algemene ledenvergadering van de VVD op 22 januari. In het ontwerp wordt vastgehouden aan het karakter van een klassepartij, d.w.z. van middengroepers en welgestelden. Binnen de VVD is veel kritiek op het ontwerp, m.n. uit de afdelingen. Kritiek van de conservatieve kant: Men keert zich tegen passages die vóór sparen zijn, of vóór vermogensaanwasdeling. Kritiek van de progressieve kant: In een artikel in het NRC betogen prof. Van Ende Boas en ir. Wagemaker, dat in het ontwerp nergens naar voren komt "dat de overheid een zeer positieve bijdrage heeft te leveren voor de leefbaarheid van het land". Aansluitend op deze gedachtengang hebben zij een aantal amendementen ingediend. Mr. F. Korthals Altes, lid van de program-commissie, heeft de critici op het ontwerp voorgehouden - in een ingezonden stuk in het Algemeen Handelsblad - dat bij het nieuwe beginselprogramma het enkel om een nieuwe benadering, en niet om een koersverandering gaat. Dit klinkt volgens De Volkskrant niet hoopgevend voor progressieve liberalen.

Haagsche Courant

"Liberale beginselen", door H.J.L. Vonhoff

In november 1963 beschouwde het toen nieuw optredende Hoofdbestuur van de VVD de opstelling van een nieuw beginselprogramma als één van haar eerste taken. In 1964 was een nieuwe formulering van de liberale beginselen gereed. Volgens deze formulering steunde het liberalisme op een bepaalde historische, staatkundige ontwikkeling. De Algemene Vergadering in Eindhoven verwierp deze gedachte en adviseerde de beginselprogramma-commissie als uitgangspunt de verschillende vrijheden te nemen, zoals in het beginselprogramma van 1948. De commissie kreeg opdracht na te gaan hoe deze vrijheden in liberale zin ontwikkeld moesten worden. De commissie volbracht de taak, waarna het Hoofdbestuur de resultaten als uitgangspunt voor verdere behandeling in de partij heeft aanvaard. Dhr. Vonhoff gaat na welke wijzigingen in vergelijking met het oude programma worden voorgesteld. Met betrekking tot de algemene beginselen: Aan de fundamenteën voor een samenleving, die zich naar liberaal inzicht ontwikkeld heeft, namelijk vrijheid, verantwoordelijkheid en sociale gerechtigheid, wordt tussen de laatste twee fundamenteën een vierde, dat der verdraagzaamheid, toegevoegd. In een artikel, gewijd aan de principiële afwijzing van totalitaire staatkundige constructies en monopolistische confessionele aanspraken op een geestelijke fundering wordt plaats geboden aan het volgende vastgestelde feit: de geschiedenis van de Nederlandse samenleving en het liberale beginsel zijn van de oorsprong af nauw verweven geweest. Dit feit dient om het argument als zouden opportunistische motieven aan het ontstaan en de instandhouding van de VVD ten grondslag liggen, af te weren. Bovendien wordt in dit artikel de figuur Willem van Oranje als exponent van Erasmiëans denken vermeld om een aanspraak van de ARP in de inleiding van het in 1961 door haar vastgestelde programma te bestrijden. Voorts heeft men een omschrijving van de geestelijke, staatkundige en maatschappelijke vrijheid gegeven en wordt het wezen van een volkspartij gekenschetst. Bij dit laatste wordt het bestaan van maatschappelijke vrijheid afhankelijk gesteld van het samenwerken "op basis van de verwezenlijking van een sociale gerechtigheid voor alle bevolkingsgroepen". Omdat een beginselprogramma ook de richtlijnen, waarlangs de doorwerking van beginselen naar politieke praktijk plaatsvindt, moet weergeven, is er aandacht besteed aan staatkundige beginselen, buitenlands beleid, maatschappelijke beginselen, onderwijs en cultuur. Daarbij vallen op: De VVD gaat bij zijn wensen over de inrichting van het landsbestuur primair uit van de democratische, parlementair-constitutionele staatsinrichting. In de onderwijsparagraaf wordt het woord richtingen vervangen door groepen, in verband met het ontmoetingskarakter van de openbare school. Als basis van het economische beleid introduceert het nieuwe programma een actieve conjunctuurpolitiek. Dhr. Vonhoff acht het concept een bewijs van evolutie in het liberale denken.

Het Binnenhof

Een moeilijke dag voor de VVD: De Algemene Vergadering moet in Dordrecht een beslissing nemen over het nieuwe beginselprogramma, dat het oude van 1948 dient te vervangen. Het Partijbestuur heeft daarbij al heel wat moeilijkheden ondervonden. Het aanvankelijke ontwerp werd door de meerderheid afgekeurd en ook de nieuwe versie kreeg een regen van amendementen te verduren. Begin deze maand werden deze amendementen gedeeltelijk doorgestuurd naar een zogenaamde redactie-commissie. Toch is er nog een flink aantal amendementen voor vandaag overgebleven. Een artikel dat kennelijk

nogal wat moeilijkheden heeft veroorzaakt, was dat over de PBO, en op dit punt is de Partijraad met het voorstel gekomen om het omstreden punt vrijwel geheel uit het beginselprogramma weg te laten. De controverse in de VVD tussen een meer en een minder vooruitstrevende stroming in de partij, speelt in deze kwestie op de achtergrond wel degelijk mee. Het zal dan ook interessant zijn om te zien hoe de verhoudingen worden als op het nieuwe beginselprogramma straks een nieuw politiek programma gestalte gaat krijgen. Want binnen de VVD spat het beslist niet minder dan binnen de andere partijen.

24 januari 1966

Algemeen Dagblad

Opgewonden debatten hebben zaterdag op de VVD-vergadering in Dordrecht geleid tot een aanmerkelijke verjonging van het liberaal beginselprogramma.

Dit gebeurde tegen het streven van ere-voorzitter prof. mr. P. J. Oud in.

1. De historische grondslag van Willem van Oranje en Erasmus is uit het conceptprogramma geschrapt.
2. Het koningschap is niet als liberaal beginsel aanvaard.
3. De klassieke leer van de staatsonthouding, het 'laissez-faire', is uitdrukkelijk verworpen.
4. Het eigenbelang is niet erkend als drijvende kracht.
5. De PBO is niet als liberaal beginsel aanvaard.

Ook werd er onder druk van de oppositie een artikel over het cultuurbeleid opgenomen. Geschrapt werd, dat de sociale maatregelen pas dienen te worden verwezenlijkt als ze economisch mogelijk zijn.

De Telegraaf

Meest opvallende gebeurtenis op de zaterdag gehouden Algemene Vergadering van de VVD vormden de twee nederlagen van de ere-partijvoorzitter P. J. Oud. De felste debatten rond het nieuwe beginselprogramma van de VVD ontstonden over artikel 19, een voorzichtig pleidooi voor 'democratische' publiekrechtelijke bedrijfsorganen. Oud, Geertsema (Tweede-Kamerfractievoorzitter) en Van der Pols (partijvoorzitter) wensten het artikel te handhaven. Het meest gehoorde argument tegen de PBO was dat een groot deel van de kiezers zich hiertegen verzette, gezien de bijval die de Boerenpartij krijgt. Van der Pols vroeg of de tegenstanders dan "medezeggenschap om de bedrijven" wensten. Daarna legde hij, toen men aan deze hartekreet geen gehoor gaf, voor de duur van de behandeling van het PBO-artikel de voorzittershamer neer. De tweede nederlaag leed Oud, toen een artikel over een erasmiaanse geest, ontstaan uit christendom en humanisme, die de peiler zou zijn van de Nederlandse samenleving, werd geschrapt door de vergadering. We kunnen met een dergelijk artikel duidelijk maken, aldus Oud, dat de AR ten onrechte Willem de Eerste monopoliseert. De meerderheid achtte deze historische terugblik overbodig en verwarrend. De vergadering verwierp ook een artikel waarin de drijfveer van het eigenbelang een belangrijke factor werd genoemd voor maatschappelijke vooruitgang. De meerderheid meende dat dit verkeerd uitgelegd zou worden. Andere punten van kritiek waren: democratie diende wat meer op de voorgrond te staan en het koningschap directer geplaatst tegen de historische achtergrond van het Huis van Oranje; verder werd aangedrongen op een artikel over kunst "om eindelijk eens af te komen van het odium dat volgens liberalen kunst geen regeringszaak is" (R. Geraards). Een redactie-commissie onder voorzitterschap van Oud zal de tekst van het definitieve beginselprogramma opstellen.

Leeuwarder Courant

De VVD heeft een buitengewone Algemene Vergadering gehouden in Dordrecht. Besproken is daar het ontwerp van een nieuw beginselprogramma. Er werden verschillende wijzigingen in het ontwerp gewenst geacht. Het program moet nu nog op details worden gezien door een redactie-commissie o.l.v. Oud. Uit artikel 3 werd geschrapt het gedeelte over "de Erasmiaanse geest" (waardoor de VVD de Nederlandse samenleving bovenal gedragen achtte) en ook Willem van Oranje (die door de VVD gezien werd als de grondlegger van onze vrijheid en als onvermoeibaar vertolker van de bovengenoemde geest) werd uit het ontwerp verwijderd. Na een discussie over artikel 12 dat uit-sprak dat de overheid de instellingen die zich bezighouden met het geven van voorlichting over middelen tot bestrijding van niet-gewenste gezins-uitbreiding, werd besloten dit artikel nog eens te laten bekijken door de redactiecommissie. Verworpen werd o.a. ook het artikel waarin gezegd werd dat de drijfveer van het eigen belang te allen tijde een belangrijke factor is geweest voor maatschappelijke vooruitgang en dat dit ook zo zal blijven. De meerderheid van de vergadering vond dit te materialistisch uitgedrukt.

N.R.C.

Op een buitengewone Algemene Ledenvergadering in Dordrecht heeft de VVD een nieuw beginselprogramma vastgesteld. In dit nieuwe programma wordt naast vrijheid, verantwoordelijkheid en sociale gerechtigheid ook verdraagzaamheid als een fundament genoemd, waarop een op christelijke grondslag berustende samenleving als de Nederlandse gebouwd behoort te zijn. Onze samenleving behoort gedragen te worden door de geest van het christendom en het humanisme, aldus het beginselprogramma. M.b.t. de Europese integratie wordt gesteld dat de VVD een communautaire structuur wenst. Daarnaast directe verkiezingen voor het Europese parlement en uitbreiding van de Europese gemeenschappen, op voorwaarde dat de Europese verdragen niet aangetast worden. De vergadering heeft het voorstel van het hoofdbestuur om een artikel over de publiek-rechtelijke bedrijfsorganisatie op te nemen, verworpen met het argument dat de PBO niet liberaal is en dat het onmogelijk gedemocratiseerd kan worden. Ook werd het artikel verworpen, waarin het eigenbelang als een belangrijke factor voor maatschappelijke verandering wordt aangeprezen. De meerderheid vond het een anachronisme en was bang dat het artikel de indruk zou wekken dat de liberalenmaterialisten zijn. De vergadering toonde zich dus niet erg volgzaam tegenover het Hoofdbestuur. Misschien moet dit toegeschreven worden aan de verjonging van het liberale afdelingskader. Vele voorstellen en amendementen konden wegens tijdgebrek niet meer behandeld worden. Er is een speciale redactiecommissie ingesteld onder voorzitterschap van prof. Oud, die zich met de overgebleven voorstellen zal bezighouden. Deze commissie zal haar voorstellen aan de Partijraad voorleggen en alleen bij ernstig meningsverschil in de Partijraad zal een nieuwe Algemene Vergadering bijeengeroepen worden.

Trouw

Twée jaar nadat in Utrecht was gebleken dat er behoefte bestond aan vernieuwing van het beginselprogram van de VVD heeft een commissie onder leiding van prof. mr. P.J. Oud een ontwerp-beginselprogramma ingeleverd. Op de Algemene Vergadering in Dordrecht is men niet toegekomen aan de besprekingen van de staart van het beginselprogram met de sociaal-economische inzichten van de VVD. De vergadering besloot dit restant met inbegrip van de amendementen te delegeren naar een redactiecommissie onder leiding van prof. Oud. Wel werd de PBO-passage op advies van de Partijraad uit het program gestemd.

Nieuwsblad van het Noorden

De meerderheid van de VVD vindt de PBO een onderwerp van praktische politiek en geen beginselkwestie. Dit bleek zaterdag op de Buitengewone Algemene Vergadering, die deze partij in Dordrecht had belegd ter behandeling van het nieuwe beginselprogramma. Ondanks verzet van liberale voormannen als P.J. Oud en J.W. Geertsema, werd echter de wijziging naar de PBO uit het beginselprogramma geschrapt.

Het beginselprogramma, samengesteld door een commissie onder leiding van partijvoorzitter ir. J. van der Pols, werd voor het overige zonder principiële wijzigingen aanvaard. Onder druk van de progressieve vleugel in de partij (voornamelijk jongeren), werden hier en daar wat betere formuleringen gekozen en overbodige zaken overboord gezet.

Het artikel over grondslag van de Nederlandse samenleving werd nogal ingrijpend gewijzigd, ondanks de verdediging door prof. Oud. De verwijzing in dat artikel naar de 'uit christendom en humanisme voortgekomen erasmiaanse geest' en naar Willem van Oranje ontlokte de vergadering felle kritiek.

Het Parool

Op 22 januari heeft de VVD te Dordrecht een nieuw beginselprogramma aanvaard. In het ontwerp zijn diverse wijzigingen aangebracht:

- De passage over de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie verdween, uit het oogpunt van verkiezingstaktiek;
- De passage waarin staat dat ieder streven tot hervorming, dat geen rekening houdt met de uiterst belangrijke faktor van de drijfveer van het eigenbelang, tot mislukking is gedoemd, verdween;
- De verwijzing in art. 3 naar een erasmiaanse geest, waarvan Willem van Oranje bij uitstek de vertolker was, verdween; de 'geest van het christendom en van het humanisme' bleef staan;

De laatste 6 artikelen bleven nog onbesproken. In de nogal rumoerige vergadering was Van Ende Boas één der voornaamste opposanten; Oud was één der voornaamste verdedigers van het commissievoorstel.

De Tijd

De buitengewone ledenvergadering van de VVD, gewijd aan het ontwerpen van een nieuw beginselprogramma, heeft de PBO uit het programma geschrapt. Een meerderheid weigerde te aanvaarden dat de PBO zou steunen op een liberaal beginsel. Dit laatste werd verdedigd door ere-voorzitter prof. Oud en fractieleider mr. Geertsema. Oud wees naar de grote liberaal Thorbecke, die steeds een zelfstandige ontwikkeling van de krachten in de maatschappij heeft voorgestaan. Dit houdt ook in, dat het regelen van het bedrijfsleven beter aan dat bedrijfsleven kan worden overgelaten dan aan de centrale overheid. Volgens de oppositie was de PBO echter het produkt van een pauselijke encyclic, niet van een liberaal beginsel. Zij draagt immers een verplichtend karakter. Prof. Oud merkte op deze vergadering herhaaldelijk dat zijn invloed terugloopt. Het door hem ontworpen artikel, dat in het streven naar eigenbelang de drijfveer voor de toenemende welvaart werd erkend, is als te materialistisch uit het programma geschrapt. Ook een door hem ingediend voorstel een artikel op te nemen, waarin het vrijheidsbeginsel als een produkt van samengaan van christendom en Erasmiaans humanisme werd aangemerkt, werd verworpen; "Geen historische beschouwingen", was de reden. De vergadering was rommelig, de oppositie kreeg niet voldoende tegenspel. Het karakter van de VVD dreigt intellektualistisch, hoogdravend en zelfs hoogmoedig te worden.

Het Vaderland

Men liet zaterdag in de zaal van Américain in Dordrecht wegens tijdgebrek veel amendementen op de laatste artikelen van het nieuwe beginselprogram over aan de redactiecommissie. Een motie, bedoeld om de geredigeerde artikelen alsnog door de algemene vergadering te laten goedkeuren, in plaats van de definitieve vaststelling van de artikelen over te laten aan de partijraad, werd verworpen. Men wist toen nog niet dat zoveel naar de redactiecommissie zou worden doorgeschoven. De discussie tijdens de vergadering kwam tegemoet aan de eerder gepubliceerde kritiek en bezwaren in de krant van vorige week. Zo werd een motie aangenomen over een "beter en leesbaar taalgebruik". Afdeling Rotterdam meende dat in artikel 3 de nadruk teveel op het verleden werd gelegd. Lid van het hoofdbestuur Vonhoff vond dat "ook een partij, die zich op de toekomst richt, zich wel mag afvragen, waar haar geestelijke wortels liggen". Drs. Van Boven stelde, dat "het er niet om gaat om Willem van Oranje postuum tot erelid van de VVD te maken, zoals wij ironisch hadden geschreven, maar om vast te stellen, dat de liberale gedachte aan de wieg van onze vrijwording heeft gestaan". Velen vonden artikel 3 nuttig als onderscheiding met het ARP-beginsel, volgens welk het "Huis van Oranje usurpeert". Afdeling Amsterdam wenste zich niet af te zetten tegen "usurpatie (...) van nationale figuren door de ARP en de CHU". Professor Oud verdedigde artikel 3, maar het werd met 253 tegen 137 stemmen verworpen en vervangen door een eenvoudiger formulering. Men voerde een "niet geheel bevredigende discussie (...) over de hechte verzekering van de staatkundige vrijheid in de constitutioneel-parlementaire monarchie onder het koningshuis Oranje, zoals die zich in onze geschiedenis heeft ontwikkeld". Een grote groep achtte het van belang, dat de parlementair-demokratische regeringsvorm "nadrukkelijk genoemd werd en dat vermeden werd "dat de monarchie op zichzelf een beginsel zou zijn". Vice-voorzitter ir. Van der Pols, die meende dat men zijn tijd verdeed met futuliteiten, oogstte protest. Het artikel werd tenslotte naar de redactiecommissie verwezen, onder de speciale aandacht van de Haagse afgevaardigde en lid van de commissie, de heer Modderman. Op voorstel van de Haagse afdeling en met instemming van het partijbestuur werd het amendement om de passage over de PBO te schrappen "omdat dit een zaak van praktische politiek en geen beginselkwestie is" aangenomen, ondanks het verweer van mer. Geertsema en professor Oud. Met 205 tegen 138 stemmen werd het artikel verworpen waarin men stelde, dat "met de drijfveer van het eigenbelang rekening moet worden gehouden, omdat dit altijd een belangrijke factor is geweest bij de maatschappelijke vooruitgang". De kwestie van het speciaal noemen van zelfstandige intellectuelen, middenstand en boerenstand werd overgelaten aan de redactiecommissie. Deze commissie zal tevens een "cultuur-artikel" ontwerpen samen met de culturele commissie van de VVD, waarmee de "kapstokfunctie" van de commissie wordt getypeerd. Hoofdbestuurslid Korthals Altes achtte de kritiek ten behoeve van katholieke VVD'ers aangaande de zinsnede over de beslissing over al of niet gewenste gezinsuitbreiding "een volkomen onderschatting van de denkbeelden, die in katholieke kring al gemeengoed zijn". Op voorstel van afdeling Rotterdam werd de passage over non-diskriminatie uitgebreid, zodat gesteld werd, dat "de VVD de vrije, geestelijke en maatschappelijke ontplooiing van alle mensen wenst te bevorderen, ongeacht hun geestelijke overtuiging, nationaliteit, ras, maatschappelijke afkomst of sexe". Oud verzette zich tegen opneming van deze zin in art. 1, omdat 'de niet-confessionele aard van de partij voorrang moet hebben, boven de nondiscriminatie bepaling'.

De Rotterdammer

Op de Algemene Ledenvergadering van de VVD, op 22 januari te Dordrecht gehouden, is besloten dat in de formulering van de geestelijke grondslag van de VVD geen beroep zal worden gedaan op de erasmiaanse geest in ons land, terwijl ook Willem van Oranje niet met deze geest in verband zal worden gebracht. Tevens zal geen principiële uitspraak over de PBO gedaan worden. Wat betreft de verwijzing naar Willem van Oranje, hier was vooral de afdeling Rotterdam tegen, terwijl de heer Vonhoff en professor Oud, die erop wees dat elke partij uit het verleden de krachten voor de toekomst put, het oorspronkelijke voorstel steunden. Met het aannemen van het amendement van de Rotterdamse groep kwam tevens een einde aan een geschilpunt dat in 1964 was ontstaan, toen in een ontwerp-beginselprogramma werd verwezen naar de Tien Geboden en de geest van het Nieuwe Testament. Toen verklaarde prof. Oud dat de VVD de schijn een confessionele partij te zijn moest vermijden. De kwestie van de PBO werd geen principekwestie geacht te zijn voor een liberaal. Het bestuur stelde voor de redactionele verzorging van het program over te laten aan de Partijraad. Dit voorstel werd aanvaard. Een poging echter om de redactie uit te breiden met een aantal leden werd getorpedeerd door het "onaanvaardbaar" van professor Oud. Ook de herformulering van het eerste artikel van het program, waarin de grondslag van de VVD uiteengezet wordt, werd, zij het maar krap, verworpen. Uit de discussie bleek duidelijk dat de VVD niet principieel voor de monarchie is, maar dat ze de staatkundige vrijheid hecht verzekerd acht onder het Huis van Oranje. Wanneer echter geen troonopvolger uit dit Huis aanwezig is, valt er te denken over een andere staatsvorm.

Het Vaderland

Redactioneel commentaar 'Bruisend':

Bij het vaststellen van haar beginselprogram in Dordrecht heeft de VVD er blijk van gegeven dat 'de liberale gedachte in Nederland nog springlevend is'. Meest kenmerkend was het enthousiasme waarmee men elkaar te lijf ging. De partij mag zich 'werkelijk liberaal' noemen, na het tonen van 'verdraagzaamheid en gevoel voor het democratisch spel (en omdat ze) zo gewetensvol probeert het juiste evenwicht tussen sociale rechtvaardigheid, culturele vooruitgang en economische welvaart te vinden!.

Utrechts Nieuwsblad

De VVD beschouwt zich als liberaal. Dit is zaterdag uitdrukkelijk in het beginselprogramma opgenomen, tijdens een buitengewone Algemene Ledenvergadering te Dordrecht. Dit omdat er veel liberaal-denkenenden toch geen VVD stemmen, omdat ze de VVD niet liberaal vinden. Deze opinie wordt, naar de mening van het Utrechtsch Nieuwsblad, niet weggenomen als de VVD zelf stelt dat de partij wel liberaal is. Het voorstel tot schrappen van de PBO uit het beginselprogramma is aangenomen. "Dat kan een eerste aanwijzing zijn dat het de partij ernst is met de uitspraak dat de VVD zich beschouwt als een liberale partij."

Het Vrije Volk

De VVD is niet klaar gekomen met de behandeling van het nieuwe beginselprogramma in Dordrecht. Er werden 21 artikelen afgewerkt, 6 andere werden verwezen naar de Sociaal-Economische Commissie van de partij. Het ontwerp-beginselprogramma

werd opgesteld door een commissie onder voorzitterschap van Oud. Er werden 200 amendementen ingediend. Na discussie werd besloten alleen te spreken over de amendementen die werkelijk de inhoud van het ontwerp betroffen. De rest ging naar een redactie-commissie. Deze commissie zal verslag moeten uitbrengen op een Algemene Vergadering, die als enige instantie het recht heeft op formele goedkeuring. Daarna werd er gediscussieerd over de samenstelling van de redactiecommissie. Er gingen stemmen op voor uitbreiding van de commissie met drie mensen. Oud dreigde daarop met aftreden en kreeg zijn zin. Vervolgens werd er gediscussieerd over de vraag of de doelstelling in art. 1 of in art. 4 moest staan. Oud kreeg ook hierin zijn zin: het werd art. 4.

De Volkskrant

Er zijn wijzigingen aangebracht in het beginselprogramma van de VVD. Oud leed hierbij tweemaal een nederlaag. De vergadering van afdelingsvertegenwoordigers (op 22 januari) die het herschreven beginselprogramma moest goedkeuren, wilde i.t.t. Oud Erasmus niet als lichtend voorbeeld der liberalen zien. Tevens werd een alinea over de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie verworpen. Deze alinea sprak erover dat pbo's slechts behoren te worden ingesteld als er zowel bij werkgevers als werknemers in ruime mate de geneigdheid bestaat hierin samen te werken. Geertsema vond dat de pbo in het agrarische bedrijfsleven nog geen achterhaalde zaak was. Oud vond dat de keus ging tussen zelf organiseren of organiseren onder dwang van de overheid. De vergadering wees met grote meerderheid van stemmen de alinea af, zich hierbij aansluitend bij de mening van de afdeling-Den Haag. Uitbreiding van het overleg tussen werkgevers en werknemers werd wel als beginsel gehandhaafd. De zin 'zij die in het bedrijfsleven werkzaam zijn behoren belang te hebben bij de uitkomsten der onderneming' moest verder door de redactie-commissie van het ontwerp bekeken worden.

De redactie-commissie - het merendeel van de vroegere beginselprogrammacommissie plus actieve leden - moet de wijzigingen in de ontwerp-tekst passen. Alleen het partijbestuur kan nog iets over de veranderingen zeggen. Volgens de vergadering moet er een paragraaf komen over cultuur en één over ontwikkelingshulp. De behoefte aan een stelsel van collectieve sociale wetten moest wat scherper worden uitgedrukt. Het ontwerp sprak van gelijke kansen voor iedereen. Naar aanleiding hiervan werd een Amsterdams amendement ingediend dat overheidsbijdragen wilde instellen voor iedereen, die niet in zijn onderhoud kan voorzien. Ook bestond er behoefte in de vergadering om de VVD meer als volkspartij omschreven te zien. Maar alleen de omschrijving 'dat het voortbestaan en ontwikkeling van zelfstandige beroepsgroepen der middenstand en boeren van de grootste waarde moet worden geacht' kwam eruit, ondanks de vraag in de vergadering waarom er niets in het ontwerp staat over beampten of intellectuelen in een afhankelijk beroep.

Oud pareerde een aanval van Van Emde Boas 'dat het eerste artikel van het nieuwe beginselprogramma een mijlpaal is maar geen richtingaanwijzer'. Volgens Boas moeten vrijheid en individualisme meer benadrukt worden. Oud geloofde dat het juist nu belangrijk is het karakter van de VVD als niet-confessionele partij voorop te stellen. 'Kijk maar naar het program dat de KVP pas heeft uitgebracht', riep Oud. Bij de samenstelling van de redactiecommissie had Oud het weer voor het zeggen. Er werd een poging gedaan om meer vertegenwoordigers in de commissie te krijgen, maar Oud noemde de groep dan onhandelbaar en dreigde als voorzitter af te treden.

Winschoter Courant

De Algemene Vergadering van de VVD, bijeen in Dordrecht, heeft zich bezig gehouden met het ontwerp voor een nieuw beginselprogramma. De afdeling Rotterdam stelde voor in art. 1 uit te spreken dat de VVD het verenigingspunt wilde zijn van allen, die 'het grondbeginsel van het liberalisme, namelijk de bevordering van de vrije, geestelijke en maatschappelijke ontplooiing van alle mensen ongeacht hun geestelijke overtuiging, nationaliteit, ras, maatschappelijke afkomst of sexe, wensen na te streven'. Men kreeg bijval van de heer Van Emde Boas uit Oegstgeest, die meende dat in art. 1 ook richtlijnen dienen te worden opgenomen en niet enkel het karakter als niet-confessionele partij dient te worden weergegeven, zoals Oud dat wilde. Het voorstel werd verworpen. Aangenomen werd een voorstel van de kamercentrales Amsterdam, Den Haag, Leiden, Rotterdam en Utrecht om de naam van Willem van Oranje, die nog steeds als geloofsheld wordt beschouwd in AR- en CH-kring, en de Erasmusiaanse geest, zoals dit in art. 3 tot uiting komt, uit de betreffende artikel te schrappen. In art. 6, handelend over de regeringsvorm, had de heer Wagenaar uit Leiden liever de democratische regeringsvorm primair gesteld en daarna pas de constitutionele monarchie; het zou door de redactiecommissie nog eens worden bekeken. De afdeling Den Haag was er tegen in het beginselprogramma een paragraaf te wijden aan de PBO; zij achtte het geen liberaal beginsel en als zodanig niet thuis horend in een beginselprogramma. Ondanks het pleidooi dat Oud en Geertsema ten gunste van deze paragraaf hielden, werd het voorstel van Den Haag om het te laten vallen, aangenomen.

De Gelderlander

Zaterdag hield de VVD in Dordrecht een buitengewone Algemene Vergadering over een nieuw beginselprogramma, ter vervanging van het oude van 1948. Niet alle principiële punten zijn op de vergadering uitgepraat en de redactiecommissie heeft meer dan uitsluitend het redactionele deel van het werk voor haar rekening gekregen. Men sprak zich uit voor het schrappen van de PBO-paragraaf en de "passage over de 'Erasmiaanse geest', die mede (...) als grondslag voor de VVD werd (...) genoemd." De vergadering stond onder voorzitterschap van ir. Van der Pols, met assistentie van mr. Oud, lid van de commissie die het ontwerpbeginnelprogramma heeft opgesteld. De motie om niet alleen de Partijraad te laten beslissen over het eindontwerp dat nu door een commissie zal worden vastgesteld, werd verworpen. Uitbreiding van deze commissie werd, mede door eventueel aftreden door Oud in dat geval, afgewezen. De kwestie over mogelijke toevoegingen aan het artikel over "maatschappij en gezin" ter zake van overheidssteun aan bepaalde instanties met een voorlichtende taak op dit gebied, werd naar de redactiecommissie verwezen. In het midden werd gelaten, welke toevoegingen voor katholieke leden van de VVD aanvaardbaar zouden zijn. De VVD zal zich wat betreft het ether-beleid verzetten tegen monopolistische posities en wenst "regelingen op nationale basis (...) die rekening houden met enerzijds de behoefte aan geestelijke, culturele en wetenschappelijke uitzendingen en het verlangen naar amusement, anderzijds met de beginselen van geestelijke vrijheid en van gelijke rechten voor alle richtingen".

Haarlems Dagblad

Ondanks verzet van prof. mr. P.J. Oud en mr. J.W. Geertsema werd door de Algemene Ledenvergadering van de VVD, die in Dordrecht werd gehouden, iedere verwijzing naar de PBO uit het beginselprogramma geschrapt, omdat men van mening was dat de PBO een onderwerp van praktische politiek was en geen beginselkwestie. Voor het overige werd het nieuwe beginselprogramma, samengesteld door een commissie onder voorzitterschap van partijvoorzitter ir. K. van der Pols zonder belangrijke wijzigingen aangenomen. Wel was er veel discussie, omdat er, vooral van de progressieve vleugel nogal wat voorstellen kwamen voor herformuleringen. In het eerste artikel VAN

het program waarin de partij zich het verenigingspunt noemt van allen die de overtuiging zijn toegedaan dat vrijheid verantwoordelijkheid, verdraagzaamheid en sociale gerechtigheid de fundamenteën van elke samenleving behoren te zijn, werd eraan toegevoegd dat de VVD zich een liberale partij noemt. Artikel 20, waarin gesteld was dat eigen belang de drijvende kracht voor welvaartsontwikkeling is, werd geschrapt omdat de vergadering dit te materialistisch voorgesteld vond; uit artikel 3, waarin gesteld was dat volgens de VVD de Nederlandse samenleving bovenal gedragen wordt door de geest van het humanisme en het christendom, werden, ondanks verzet van prof. Oud de verwijzingen naar Willem van Oranje en Erasmus geschrapt, omdat de vergadering geen behoefte had aan 'paratheologische' beschouwingen. Ook in andere artikelen werden kleine wijzigingen aangebracht en dit nam zoveel tijd in beslag dat men aan het eind van de vergadering de Partijraad machtigde de redactie definitief vast te stellen, waarbij deze ook een apart culturele paragraaf diende op te nemen.

Utrechts Nieuwsblad

De meerderheid in de VVD vindt de PBO geen beginselkwestie, zo bleek zaterdag op de buitengewone Algemene Ledenvergadering van de partij te Dordrecht. Het streven van Oud en Geertsema naar behoud van de PBO in het beginselprogramma haalde weinig uit. "Het beginselprogramma, samengesteld door een commissie, werd voor het overige zonder principiële wijzigingen aanvaard." Art. 20, "waarin de betekenis van het eigenbelang als drijvende kracht van de welvaartsontwikkeling" wordt gesteld, werd geschrapt. Uitdrukkelijk werd opgenomen dat de VVD zich als een liberale partij beschouwt. Ook de Erasmiase geest als basis voor het humanisme werd geschrapt. Tevens zal er een apart cultureel artikel worden opgenomen. De commissie en de Partijraad werken het beginselprogramma uit.

Algemeen Handelsblad

In een commentaar ('Jongstleden zaterdag in Dordrecht') zegt de krant dat de VVD wel van een nieuw beginselprogramma is bevallen, maar: 'moeder en kind maakten het na afloop matig'. Allereerst zal een redactiecommissie er nog heel wat aan moeten bijschaven. De sfeer van de vergadering was door technische en atmosferische onvolkomenheden verre van ideaal. Ook organisatorisch blunderde de partij. De congresleiding had, hoffelijk gezegd, zijn dag niet. Desondanks was het geen saai congres: de hartstochten en emoties kregen vrij spel. Prof. Oud maakte geen beste beurt, daar hij slecht tegenpraak bleek te kunnen verdragen. De vergadering had niet moeten zwichten voor zijn dreigement dat hij niet langer voorzitter van de redactiecommissie wilde zijn, als tot uitbreiding van deze commissie besloten zou worden. Jammer was ook, dat Van Emde Boas het met zijn pleidooi voor de 'vrije geestelijke en maatschappelijke ontplooiing van alle mensen' moest afleggen tegen Oud, die het non-confessionalisme van de VVD in art. 1 wilde hebben. Anderzijds was het positief dat de vergadering ondanks pleidooien van het kamerlid Berkhouwer het artikel verwierp, waarin als wortels van de huidige Nederlandse samenleving Willem van Oranje, de Erasmiase geest en de losmaking uit het Bourgondische staatsverband worden genoemd. De handelwijze van het bestuur (speciaal van de heren Van der Pol en Oud) was bijzonder ondemocratisch toen zij bij hoog en bij laag volhield dat er geen verschil is tussen 'de constitutioneel-parlementaire democratie onder het nationaal Koningshuis van Oranje' (art. 6 van het ontwerp) en 'de parlementaire de-

mocratische regeringsvorm, waarbij (...) de constitutionele monarchie onder het nationaal Koningshuis van Oranje de meest aangewezen staatsvorm blijft" (voorstel afd. 's-Gravenhage). Het artikel over de Koninkrijksdelen zit vol gemeenplaatsen, maar kreeg helaas geen aandacht. De verdediging door het bestuur van het PBO-artikel was erg zwak en het verdween dan ook terecht uit het programma. Al met al geen onverdeeld succes: het nieuwe programma is er, maar het bevat zo weinig nieuws dat veel leden teleurgesteld zullen zijn. De volgende taak van de VVD zal zijn op basis hiervan een verkiezingsprogramma vast te stellen.

Algemeen Handelsblad

In een negen uur durende vergadering heeft het buitengewone congres van de VVD een nieuw beginselprogramma in principe vastgesteld. Nadat een redactiecommissie het ontwerp nog eens bekeken heeft zal de Partijraad het programma definitief vaststellen. Enkele artikelen uit het ontwerp werden verworpen of gewijzigd. De verwijzingen naar de Erasmusiaanse geest (waaruit volgens Oud de "algemene zachtmoedigheid" spreekt, "waaraan de wereld nog zo bitter behoefte heeft") en naar Willem van Oranje werden verwijderd en vervangen door een tekst, waarin onder meer staat dat "de Nederlandse samenleving (bovenal) gedragen wordt door de geest van het christendom en van het humanisme". Het ontwerp bevatte ook een PBO-paragraaf, waarin werd gesteld dat een PBO-organisatie in het leven moet worden geroepen als zowel werkgevers als werknemers hierin willen samenwerken. De vergadering vond dat hier geen liberaal beginsel in het geding was en ondanks verzet van prof. Oud en mr. Geertsema, die weglating van het artikel een verarming van het programma noemde, werd het betreffende artikel toch verworpen. Ook het artikel over "de drijfveer van het eigenbelang" leed schipbreuk. Wel keert het aangenomen programma zich tegen monopolistische posities bij de omroep. Een culturele paragraaf zal nog toegevoegd worden en de ontwikkelingshulp zal een aparte paragraaf krijgen. Ook over zaken als gezinsplanning en de sociaal-economische politiek zal de redactiecommissie o.l.v. prof. Oud zich nog moeten beraden. Een voorstel tot uitbreiding van deze commissie werd afgewezen, toen prof. Oud als voorzitter dreigde te zullen aftreden.

Friesch Dagblad

Te Dordrecht heeft de VVD een buitengewone Algemene Vergadering gehouden om het ontwerp-beginselprogram van de VVD te bespreken. Zij nam de volgende besluiten: De VVD zal in de formulering van haar geestelijke grondslag geen beroep doen op de Erasmusiaanse geest in ons land. De Nederlandse samenleving wordt gedragen door de geest van het christendom en het humanisme. Ook zal de grondlegger van onze vrijheid, Willem van Oranje, niet met de Erasmusiaanse geest in verband worden gebracht. Daartoe werd een amendement--Rotterdam aangenomen, waarmee een einde kwam aan een in 1964 ontstaan geschilpunt. In april van het jaar werd een discussiegrondslag voor het ontwerp-beginselprogram besproken. Hierin werd verwezen naar de Tien Geboden en de geest van het Nieuwe Testament. Het ontwerp werd destijds teruggenomen nadat Oud hier scherpe kritiek op had uitgeoefend. De "grand old man" van de liberalen vond toen dat de VVD de schijn moest vermijden een confessionele partij te zijn. De VVD verzet zich tegen confessionele partijvorming, aldus Oud. De liberalen zullen geen uitspraak doen over de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie (PBO). De Haagse liberalen betoogden, dat de PBO een onderwerp is, dat in de praktische politiek thuishoort. Het is voor de liberaal geen beginselkwestie.

Een uitspraak over de PBO moest hunsinziens in een verkiezingsprogramma plaats krijgen. De vergadering sprak zich uit voor een verdeling van het beginselprogramma in hoofdstukken. Tevens zal een hoofdstuk over de culturele politiek in het program een plaats krijgen. Een voorstel van het bestuur de redactionele verzorging van het program over te laten aan de Partijraad werd aangenomen. Een poging om de redactiecommissie met een aantal leden uit te breiden, liep op niets uit na het 'onaaanvaardbaar' van de commissie -voorzitter Oud. Een voorstel tot herformulering van het eerste artikel, waarin de grondslag van de VVD wordt uiteengezet, werd met een gering verschil verworpen. Duidelijk werd gesteld dat de VVD geen principiële voorkeur heeft voor de constitutionele monarchie. Zij acht de staatkundige vrijheid onder het Huis van Oranje echter hecht verzekerd. Wanneer in het huis van Oranje evenwel geen troonopvolger meer aanwezig is, blijft aanvaarding van een andere staatsvorm mogelijk.

De Gelderlander

BP en VVD (commentaar)

De VVD bleek op de Buitengewone Vergadering in Dordrecht, waar een nieuw beginselprogram zou worden vastgesteld, niet eensgezind over de wijze, waarop bepaalde programmapunten gedefinieerd moesten worden. Koekoek van de Boerenpartij, 'een fervent tegenstander (...) van alles wat naar de PBO riekt' en destijds daardoor zeer succesvol bij de verkiezingen, kreeg ondanks de tegenstand van Oud en Geertsema steun van de VVD, door hun besluit niets in het beginselprogram op te nemen over de PBO. Na de afwijzing van Ridder van Rappard als partner door Koekoek, kan nu de VVD 'zich in Lunteren gaan melden'. Volgens de NRC was het VVD-Hoofdbestuur 'niet meer representatief voor de opvattingen, welke leven bij de afgevaardigden van de grote steden in westelijk Nederland. Men verwierp dan ook het voorstel van het Hoofdbestuur de "geestesgesteldheid van het Nederlandse liberalisme" duidelijk te formuleren, met verwijzingen naar "Erasmus en Willem van Oranje en de losmaking van het Bourgondische staatsverband". Gezien de discussies onder meer rond het voorstel van de afdeling Den Haag tot wijziging van artikel 6, dat stelt, dat de VVD zich vastlegt op "de constitutioneel-parlementaire monarchie onder het nationaal koningshuis van Oranje" en het rumoer en protest als gevolg van de mening der jongeren, die de monarchie niet "essentieel voor een liberale staatsinrichting" vonden, lijkt het er op, dat na de KVP nu de VVD bezig is met vernieuwingen en aanpassingen. "Wie volgt de PvdA"?

Het Parool

De vergadering van de V.V.D. in Dordrecht begon met een linkse aanval. men poogde in art. 1 een passage tegen discriminatie op te nemen, wat mislukte.

De enige echte belangrijke oppositie ging tegen het PBO-artikel. Oud en Geertsema betoogden dat bedrijfs-lichamen met verordenende bevoegdheden aanvaard dienden te worden indien die in het bedrijfsleven welkom zijn. De vergadering zag hier "elektoraal geen brood in", zodat het beginselprogram zich nu noch vóór, noch tegen de PBO zal uitspreken! In art. 20 werd tenslotte het "eigenbelang als drijfveer" geschrapt omdat dit te materialistisch zou klinken.

De Tijd

Commentaar op nieuwe beginselprogram VVD

De VVD had geen gelijk in zijn afwijzing van de PBO, tegen de adviezen van Oud in, als in strijd met de liberale beginselen. Bij alle partijen ligt de PBO op dit moment zwaar op de maag. Bij de VVD heeft dat 'een kleine politieke oprisping ten gevolge gehad'. Een beschaafd onderdrukt geluid, gepaard met een knipoog naar de stemmers op de Boerenpartij'.

De Volkskrant

Commentaar van De Volkskrant op de vergadering van de afdelingsvertegenwoordigers van de VVD op 22 januari: de VVD blijft een klassepartij.

De kwestie volks- of klassepartij gaat ook weer leven bij de PvdA. Het Vrije Volk, het socialistische partijblad verweet de KVP dat zij in haar structuurrapport zich niet duidelijk heeft uitgesproken, voor welke maatschappelijke groepen zij zich sterk wil maken. De socialisten staan volgens Het Vrije Volk voor de belangen van de arbeiders, loontrekkers en kleine zelfstandigen. De Volkskrant dacht dat de PvdA evenals de christelijke partijen allang een partij van kiezers uit alle maatschappelijke groepen wilde zijn. Als hierin ongemerkt verandering komt, moet de PvdA weer een plaats naast de VVD krijgen. T.a.v. de PBO hebben de conservatieven in de VVD het pleit gewonnen. Dit vooral uit angst voor de Boerenpartij. Koekoek is er wel niet in geslaagd Van Rappard van de PBO los te krijgen, de VVD in ieder geval wel. Ook waren enkele succesjes voor de vooruitstrevenden binnen de VVD. De passage over cultuurpolitiek komt er, en er komt iets over de ontwikkelingshulp. Amendementen over sociaal-economische kwesties kwamen niet aan bod, zodat de program-kommissie hiermee dus kan doen wat zij wil. Toch alles bijelkaar een mager resultaat.

De Rotterdammer

Commentaar: Geen hoogtepunt

Op de vergadering zaterdag, waarin de VVD tot wijziging van haar beginselprogramma besloot, bleek een grote verdeeldheid onder de partijgangers. Hoewel aan de confessionele partijen altijd een grote geschakeerdheid onder de leden verweten wordt, mag de VVD er wat dat betreft ook zijn. Nu hoeft geschakeerdheid van de leden niet alleen negatief te zijn, maar zij wordt dit wel, als tegenstrijdige krachten zwakheid van de partij zelf tot gevolg hebben. Ook in de VVD komt tot uiting dat de generaties opschuiven, vooral Oud zal dat gevoeld hebben. Die opschuiving komt ook naar buiten in het beginselprogramma, waaruit Erasmus en Willem van Oranje verdwenen zijn. Toch moet men zich niet abrupt van het verleden losmaken. Overigens zijn de liberalen niet de enigen die gereserveerd staan tegenover het verleden, ook anderen staan dat.

Leeuwarder Courant

In een hoofdartikel constateert hoofdredacteur Noordmans dat prof. Oud op de buitengewone algemene vergadering van de VVD twee nederlagen heeft moeten incasseren, nl.

a: Uit het artikel dat uitsprekt dat de VVD de Nederlandse samenleving bovenal gedragen ziet door "de uit het christendom en humanisme voortgekomen Erasemiaanse geest" en waarin Willem van Oranje een onvermoeibaar vertolker van deze geest genoemd werd, werden de Erasemiaanse geest en Willem van Oranje door de vergadering afgewezen.

b: De PBO-passage moest, als zijnde on-liberaal worden geschrapt.
 Noordmans: Het nieuwe programma betekent een zekere vernieuwing en verjonging. Maar door de nieuwe laag sociale vernis schijnt telkens het oude goud van de werkgeverspartij heen.

De Waarheid

De VVD pleegt zich als oppositie tegen de regering aan te bieden, maar van deze reclame-humbug bleef feitelijk niets over. Drie belangrijke punten van de VVD moeten even bekeken worden.

- Het is een partij die zegt op te komen voor de kleine bezitters, maar aan de grote problemen van de middenstand werden drie minuten van het negen uur durende congres gewijd.
- De VVD beweert een partij voor intellectuelen te zijn, maar culturele vraagstukken kregen nog minder aandacht dan die van de middenstand. De Telegraaf is het voorbeeld voor de VVD-intellectuelen.
- De VVD probeert zichzelf het etiket 'liberale beginsel-partij' op te plakken. Maar alle principiële verschillen gingen slechts over de vraag hoe de oerwetten van het kapitalisme het aantrekkelijkst verpakt konden worden.

Dordrecht heeft nogmaals onthuld dat de VVD een onvervalste ondernemerspartij is.

26 januari 1966

Friesch Dagblad

Commentaar op het congres van de VVD:

Sinds vele jaren is het in alle partijen zo, dat op een landelijk congres de oppositie geen poot aan de grond krijgt. Het overwicht van partijbestuur is in de regel groot. Daarom valt het op dat het bestuur van de VVD het in Dordrecht zo moeilijk heeft gehad. Het was soms of een voorstel minder kans van slagen had, als het van het bestuur kwam. Dat hangt samen met de gedachte of de vertegenwoordigende figuren in de VVD nog wel representatief zijn voor de partij. Eenmaal behaalde Oud een overwinning na met zijn 'portefeuille' te hebben gezwaaid. Maar de oppositie liet duidelijk blijken, dat zij dit moeilijk kon slikken. Het was alle verslaggevers duidelijk, dat de grote steden de leiding hadden van de oppositie tegen het partijbestuur. Het platteland was volgzzaam.

In de winter van 1913-1914 verloor het partijbestuur van de SDAP het tegen de radicalen - uit de grote steden! Het merkwaardige was dat het radicalisme daarna geleidelijk verdween en het platteland met zijn vele groeiende afdelingen veel meer de beslissingen in handen bleek te nemen. Dat ging met niet zoveel woorden gepaard.

Het kon wel eens zo zijn, dat ná dit Dordsche Congres de grote steden sneller dan zij denken, zullen ondervinden, dat het platteland ook in de VVD een ingebouwde stabilisator is, meer om zijn nuchterheid dan om zijn vermeend conservatisme.

28 januari 1966

Leeuwarder Courant

In de rubriek 'Uit andere bladen' wordt een hoofdartikel aangehaald uit het Friesch Dagblad. Het is het dagblad opgevallen dat de oppositie, die het partijbestuur van de VVD ondervond op het congres in Dordrecht, vooral afkomstig was uit de grote steden. Het Friesch Dagblad ziet het platteland als een ingebouwde stabilisator, 'meer om zijn nuchterheid dan door zijn vermeend conservatisme'.

29 januari 1966

Algemeen Dagblad

Mr. E.H.Toxopeus zal op 12 maart het politiek leiderschap van de liberalen van W.J.Geertsema overnemen. Toxopeus is van mening dat er ondanks de vernieuwing geen principiële verschillen zijn.

"Prof. Oud wil aangeven waar we vandaan komen, het Erasmiaanse. De jongeren willen aangeven waar we naar toe gaan. Dat het eigenbelang als drijvende kracht is geschrapt, is juist, we moeten ook aan ons gezicht naar buiten denken. De PBO is ook geschrapt" "zelfs het kabinet wil er van af, moeten wij het dan blijven verdedigen?" Toxopeus vindt het betreden van nieuwe paden juist. De VVD is een progressieve partij. Dat wil niet zeggen dat we alles door de overheid willen laten doen. Integendeel we zouden allerlei taken willen afstoten. De VVD is klaar om gebruik te maken van nieuwe ontwikkelingen om daarmee de nationale zaak te dienen. O.a. atoomenergie.

29 januari 1966

Elsevier

De VVD heeft zichzelf doorgelicht en haar beginselen herzien op een vergadering in Dordrecht. Het eindresultaat is niet schitterend. Het blijft een bezwaar dat het beginsel- en het actieprogramma teveel door elkaar zijn gemengd. Dit komt duidelijk naar voren in het artikel dat zich richt tegen een monopolistische positie op het gebied van radio en televisie. En verder in het artikel dat spreekt over de huurpolitiek. Beide onderwerpen horen thuis in een verkiezingsmanifest. Het is opmerkelijk dat artikel 1 van het beginselprogramma volgens de formulering van Oud, - de VVD is een niet-confessionele partij - de meerderheid der stemmen kreeg. Een negatieve formulering, want het is belangrijker dat er een liberale partij is die "de bevordering van de vrije geestelijke en maatschappelijke ontplooiing van alle mensen" voorop stelt.

Omdat de VVD zich voorstelt als een volkspartij doet het vreemd aan dat ze de nadruk legt op zelfstandige intellectuelen, de middengroepen en de boeren. Dat wekt het imago op van een klassepartij. De VVD heeft nog steeds te vervullen de taak die door Stikker in 1948 werd omschreven: "De VVD zal moeten zijn een sterk progressief-gezinde partij, die allen omvat, voor wie geestelijke vrijheid primair is, sociale gerechtigheid plicht en die het economische leven niet willen zien verstarren in het keurslijf van socialistische dogmatiek, die uiteindelijk in staats-absolutisme moet eindigen."

Haagse Post

Voordat op 22 januari 1966 het VVD-congres in Dordrecht bijeenkwam, waren in de NRC en het Algemeen Handelsblad twee artikelen verschenen, volgens welke het nieuwe beginselprogramma geen essentiële verandering te zien gaf. Handelsblad-medewerker J.F. Glastra van Loon had zijn artikel de volgende aanhef gegeven: "De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie beschikt sedert enige weken over een ontwerp voor een nieuw beginselprogram, namelijk het oude." Echter verzuimde de Algemeen Handelsblad-redactie de laatste zinsnede van de aanhef, "namelijk het oude", af te drukken.

Op 8 december 1965 zou Glastra van Loon opgemerkt hebben: "Niet de aanvaarding van dit ontwerp, maar veeleer de verwerping ervan en dus de (voorlopige) handhaving van het oude zal onder deze omstandigheden moeten worden beschouwd als blijk van vernieuwingsgezindheid en van openheid voor de snel veranderde verhoudingen in onze maatschappij."

De VVD-afdelingen kregen in oktober 1965 het nieuwe ontwerp toegestuurd. Van de vele amendementen op het ontwerp werd slechts een klein gedeelte door het partijbestuur overgenomen.

De chaotische vergadering in Dordrecht heeft het ontwerp niet verworpen. Toelichtingen m.b.t. een aantal artikelen:

Art. 1. Vroeger was in art. 1 sprake van "een op christelijke grondslag berustende samenleving." Het nieuwe artikel bevat daarentegen alleen nog de zinsnede "vrijheid, verantwoordelijkheid, verdraagzaamheid en sociale gerechtigheid."

Volgens ere-voorzitter Oud karakteriseerde het nieuwe artikel de VVD als niet-confessionele partij.

Art. 3. De vergadering stemde de passage, waarin een verband tussen de Erasmiaanse geest en Willem van Oranje werd gelegd, weg uit art. 3.

Voortaan steunt de VVD op christendom en humanisme.

Art. 6. De afdeling Den Haag wenste dat er minder nadruk gelegd werd op de rol van het koningshuis dan in de formulering van de commissie.

Dit probleem bleef onopgelost en werd verwezen naar de redactiecommissie.

De nog niet behandelde artikelen (23 tot en met 26) werden ook overgelaten aan de redactiecommissie.

Vrij Nederland

Zaterdag werd in Dordrecht gediscussieerd over het nieuwe beginselprogramma van de VVD. Geertsema, Toxopeus en Van Riel mengden zich weinig in de discussies. Ze lieten het werk vooral over aan prof. P.J. Oud, de auteur van zowel het oude (1948) als het nieuwe beginselprogramma.

Op 18 april 1964 was op de Algemene Jaarvergadering te Eindhoven het ter discussie gestelde concept-ontwerp van een nieuw beginselprogramma gekraakt door Oud, die vooral de herhaalde verwijzingen naar de Schrift niet typisch liberaal achtte. Daarop was hij ingeschakeld bij het ontwerpen van een nieuwe versie.

Volgens Van Amerongen was het enige dat in Dordrecht de moeite van het registreren waard was het doodzwijgen van de PBO (artikel 19 werd verworpen) en "de uitstoting van Erasmus" met 253 tegen 137 uit de partij. Dit laatste sloeg op artikel 3 waarin als basis voor de Nederlandse samenleving de uit het Christendom en het humanisme voortgekomen Erasmiaanse geest genoemd werd.

Tijdnood dwong de voorzitter veel discussiestof naar de redactiecommissie te verwijzen.

Het geringe resultaat van de vergadering was reeds lang door allerlei mensen voorspeld. De bijeenkomst werd toch gehouden, omdat de links-liberale vleugel al een tijd was beloofd, dat het "liberale kompas gecontroleerd, bijgesteld, als het ware opnieuw geijkt" zou worden. Meer is dan ook niet gebeurd en meer is, zoals mede-ontwerper F. Korthals verklaarde in antwoord op verwijten van J.F. Glastra van Loon, ook nooit de bedoeling geweest.

Volgens Van Amerongen had de VVD beter zijn tijd en geld kunnen investeren in de op handen zijnde verkiezingscampagnes.

Ook merkt hij op, dat de VVD eigenlijk al een op de praktijk gericht alternatief beginselprogramma heeft, waarin haarfijn wordt uitgelegd wat de kiezer van de VVD kan verwachten, namelijk het plan-Joekes.

Nederlandse Gedachten

Oud heeft zich enige tijd geleden verzet tegen een verwijzing naar de Tien Geboden en het Evangelie van het Nieuwe Testament in het VVD-beginselprogram. De schrijver van het artikel (A) herinnert aan een dergelijk optreden van Oud in 1937 toen hij weigerde mee te werken aan een kabinet op protestants-christelijke grondslag, zoals Colijn het toen formeerde. Oud wil geen negatief Christelijke politiek voeren, maar hij en zijn partijgenoten kunnen de liberale gedachten en de vrijzinnige opvattingen niet combineren met het aanvaarden van de Bijbel als een gezaghebbend Boek, waarop men zich in de politiek mag beroepen.

Een nieuwe VVD-redaktiekommissie stelde voor om in het beginselprogramma een verwijzing op te nemen naar de nationale historie, namelijk naar Erasmus. Vooral door het kritisch commentaar van de jongeren werd deze passage geschrapt. Erasmus zou niet meer passen in de geest van deze tijd. De schrijver van het artikel betreurt het uitblijven van een diepe discussie over Erasmus' betekenis voor het Nederlandse liberalisme. Hij meent dat misschien iets van de geesteshouding en levenswijze van Erasmus eigen kan zijn aan een groot deel van vrijzinnig Nederland, maar hij acht het daarom nog geen sterk politiek beginsel. Hij meent, dat de VVD terecht deze passage, mede gezien het overtuigd Bijbelse humanisme van Erasmus, buiten haar beginselprogramma heeft gelaten.

De VVD blijkt na Erasmus ook Willem van Oranje buiten het beginselprogramma te hebben gehouden, ondanks de positieve stellingname van Oud ten opzichte van deze laatste historische ruggesteun in het VVD-beginselprogramma. De rubriekschrijver gelooft, dat dergelijke bespiegelingen heel goed buiten een beginselprogramma kunnen blijven.

De vergadering in Dordrecht van de VVD over het beginselprogramma kan worden samengevat als "veel geschreeuw en weinig wol." Het was een weinig "hartverheffende" aangelegenheid, waarbij Toxopeus zich op opvallende wijze op de achtergrond hield. Mogelijk moet hij in het voorjaar ineens naar voren komen als "Toxopeus ex machina."